Legenda Sfintei Vineri – între sacru şi diabolic

Raluca LEVONIAN

Key-words: *Romanian popular culture*, *Saint Friday*, *Christian saint*, *the Roman goddess Venus*

Legenda apocrifă despre Sfânta Vineri este interesantă din perspectiva simbolismului acestui personaj feminin, care cumulează aspecte benefice şi malefice, atât de contrastante, de parcă în această figură s-ar suprapune două personaje complet diferite. O variantă a textului este inclusă în *Codex Sturdzanus*, legenda fiind copiată de către preotul Grigorie din Măhaci după un original pe care B.P. Hasdeu îl plasează în regiunea Braşovului şi îl datează ca fiind anterior anului 1600. N. Cartojan a semnalat existența unei copii realizate de preotul Urs din Cotiglet, în timp ce N. Iorga a descoperit o copie fragmentară la finalul unei psaltiri găsite la Berivoiul Mic. Discutând filiația manuscriselor, Gh. Chivu are în vedere, în plus, un text intitulat *Viața preacuvioasei Paraschevii, ce să zice Petca sau Vineri* şi inclus într-un codice maramureşean de la începutul secolului al XVIII-lea. Concluzia la care ajunge Gh. Chivu în urma comparării textelor este că toate au la bază aceeaşi traducere a legendei, însă variantele notate de preotul Grigorie şi de preotul Urs provin dintr-o copie lacunară a traducerii originale. Varianta maramureşeană şi cea descoperită de Iorga au la bază în schimb o copie integrală a traducerii (CS 1993: 120–125).

Dimensiunea hagiografică

Eroina legendei apocrife este fiica lui Agaton şi a Polfiei, creştini care au promis că îşi vor închina copilul Domnului. Naşterea copilei a fost anunțată de un înger şi, la vârsta de cinci ani, Sfânta Vineri pleacă de acasă pentru a propovădui credința creştină. Sfânta va întâlni în acest drum trei împărați diferiți (Antioh, Atizma şi Aclip), iar aceste întâlniri decurg după un tipar similar. Impresionați de frumusețea ei, împărații îi cer să renunțe la credința creştină pentru a se căsători cu ei. Refuzul sfintei duce la torturarea sa şi, de fiecare dată, este salvată de intervenția miraculoasă a divinității; sfânta se roagă şi devine invulnerabilă la torturi sau se închină şi învinge un zmeu. În cele din urmă, sfintei i se taie capul, dar ea se roagă înainte de a muri pentru a fi miluiți creştinii care îi cinstesc ziua, iar cei care nu o respectă să fie blestemați.

Conform opiniei lui Nicolae Cartojan, această legendă este una hagiografică, din categoria celor care prezintă viețile unor sfinți martiri. Astfel de legende au început să circule în perioada în care creştinismul nu devenise religie oficială, iar

„Philologica Jassyensia", An VI, Nr. 1 (11), 2010, p. 81–88

BDD-A932 © 2010 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 23:58:26 UTC)

credincioşii erau persecutaţi (Cartojan 1974: 175–176). Elaborarea legendelor hagiografice se datorează pe de o parte martiriului real al unor creştini, pe de altă parte, dezvoltării cultului sfinţilor, ceea ce a dus la necesitatea informării credincioşilor cu privire la viaţa sfinţilor veneraţi. Legenda Sfintei Vineri ar putea avea la bază, aşadar, un sâmbure de adevăr, legat de existenţa reală a unei creştine martirizate pentru credinţa sa, însă acest nucleu a fost amplificat, prin recursul la elemente care o apropie de basm: creşterea miraculoasă a fetiţei, cele trei întâlniri cu împăraţii păgâni, confruntarea cu zmeul. Trăsătura este comună legendelor despre vieţile sfinţilor martiri: concepute într-o perioadă în care creştinismul încerca să se impună, ele apelează la miraculos pentru a creşte impactul în rândul credincioşilor. N. Cartojan vede, în această căutare a miraculosului, rezultatul unor influenţe multiple, deoarece creatorii legendelor hagiografice se inspirau nu doar din scrierile canonice, ci şi din creaţiile folclorice, transmise oral, şi din literatura apocrifă vetero- şi neo-testamentară (Cartojan 1974: 178).

Textul legendei apocrife despre Sfânta Vineri pare, la lectură, mai viu şi mai captivant decât cel canonic, conţinând numeroase enunţuri în vorbire directă şi evenimente spectaculoase. Scrierea canonică menţionează, spre exemplu, că, la porunca împăratului Asclipie, sfânta urma să fie mâncată de un balaur. Este suficient ca Sfânta Paraschiva să sufle şi să facă semnul crucii asupra lui, pentru ca balaurul să dispară. Textul apocrif prezenta o versiune diferită, mai plastică: tânăra calcă pe falca zmeului şi trece prin trupul lui afară. Este inserat şi un fragment consemnând reacţia diavolului, redat în stil direct: „O, mişei de noi, cumu ne ruşinăm noi 1000 de bărbaţi, ceia ce eram în cetate, de o fată ne ruşinăm noi acum!” (CS 1993: 285). Atrag atenţia, în ambele texte, şi numele împăraţilor întâlniţi de sfântă. Numele *Antioh* şi *Atizma* nu se regăsesc în versiunea bisericească, unde primul împărat este numit *Antonin*. Greu de spus dacă este o referire certă la dinastia Antoninilor, din dorinţa de a ancora povestea în realitate sau pură coincidenţă. Numele ultimului împărat din legenda apocrifă, *Aclip*, îşi are însă corespondentul în numele celui de-al doilea „ighemon” pe care îl înfruntă sfânta, *Asclipie*. Devine clară aici deformarea numelui *Asklepios*, zeul antic al medicinei. Referirea ar putea fi o dovadă a modului în care creştinismul a încercat să se impună, combătând cultele păgâne.

Caracterul apocrif al legendei reprezintă o problemă discutabilă. Pornind de la descrierea legendelor apocrife realizată de N. Cartojan, observăm că textul sturdzan poate fi inclus în această categorie, din moment ce păstrează dimensiunea fabuloasă specifică literaturii apocrife. N. Cartojan nu o mai consideră însă apocrifă, aducând drept argument includerea ei în *Mineiul pe luna iulie*, aprobat de sfântul sinod (Cartojan 1974: 197). În ceea ce ne priveşte, optăm pentru considerarea legendei ca fiind apocrifă, deoarece există totuşi diferenţe între textul legendei şi cel canonic. Un element important ţine chiar de identitatea eroinei povestirii. Textul apocrif leagă de povestea sfintei două date din calendarul ortodox – 26 iulie şi 14 septembrie –, afirmând că praznicul Sfintei Vineri s-ar petrece la 14 septembrie, ziua naşterii ei. Povestea similară inclusă în *Vieţile Sfinţilor* se referă însă la Sfânta Muceniţă Parascheva din Roma (VS 1997: 515–516), celebrată în ziua de 26 iulie. Sărbătoarea de la data de 14 octombrie, aşa cum o admite biserica ortodoxă, este a unei alte Sfinte Paraschiva, mai „importantă” şi mult mai cunoscută credincioşilor. Cele două date nu reprezintă, aşadar, naşterea şi moartea aceluiaşi personaj şi motivaţia oferită

BDD-A932 © 2010 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 23:58:26 UTC)

de legendă contrazice canoanele ortodoxe. Este interesant faptul că a circulat textul referitor la sfânta „de mai mică importanţă" şi că viaţa acestei sfinte a fost confundată cu cea a Sfintei Paraschiva de la 14 octombrie.

Dimensiunea temporală

Pe lângă informaţiile pe care legenda apocrifă le oferă despre personajul sfintei, este evident că avem de-a face cu sacralizarea unui segment temporal, ziua de vineri semnificând în religia creştină ziua în care a fost răstignit Iisus. „Cinstirea" acestei zile constituie, astfel, o încercare de reîntoarcere în timpul sacru, originar, de recuperare a unui moment fundamental pentru religia creştină. Moses Gaster accentuează această dimensiune temporală, considerând că interpretările trebuie să pornească de la rugăciunea din finalul textului, care dovedeşte că sfânta nu este un personaj real, ci o personificare a zilei de vineri (Gaster 1983: 254). Raporturile temporale sunt reflectate şi într-o serie de credinţe populare:

> Sfânta Vineri e cea mai mare din toate zilele, e jumătate de duminică, dacă o ţii, e de mare ajutor. E a crucei.
>
> Vineri l-a străpuns pe Domnul Hristos în coastă şi în sângele ce a curs, toate sufletele ce erau în iad au venit de s-au botezat (Niculiţă-Voronca 1998: 227).

Alte credinţe explică importanţa zilei chiar prin martiriul sfintei:

> Prin unele părţi se crede că Sfânta Parascheva a fost chinuită de păgâni într-o vineri şi de aceea, în orice zi ar cădea această sărbătoare, poporul o numeşte Vinerea Mare [...] Sfânta Paraschiva se numeşte Vinerea Mare (Pamfile 1997:180).

Textul apocrif suprapune însă ambele semnificaţii, sacralitatea zilei fiind astfel dublu motivată. Într-un alt text apocrif, *Legenda Sfintei Duminici*, ziua de duminică este menţionată alături de cea de vineri, cerându-se respectarea ambelor sărbători:

> Povestia sfintee dumireci. Scriptura Domnului nostru a lui Iisus Hristos: [...] iară miercuré şi veînreri să postiţi şi să le ţiînreţi cu curăţie şi să slăviţi în numele miu (Hasdeu 1984: 65).

Hasdeu alătură acestui text un altul, care circula în secolul al XIX-lea sub formă de broşură, cu titlul *Epistolie a Domnului nostru Iisus Hristos ca a trimis-o Dumnezeu din cer* (de fapt, tot legenda Duminicii, în formă uşor modificată):

> Şi iarăşi zic: pentru vineri şi pentru miercuri, ca să se păzească cu curăţie şi cu post, iară nu cu lucrul, că acestea vă vor scoate pre voi din iad (Hasdeu 1984: 65–66).

Hasdeu avansează o ipoteză îndrăzneaţă, conform căreia asocierea celor două sărbători ar fi un ecou al credinţei propovăduite de secta flagelanţilor, din secolul al XIV-lea.

Ecouri folclorice: reprezentările variate ale personajului

Credinţele şi producţiile literare folclorice dezvăluie o dihotomie a atributelor conferite personajului, uneori atât de îndepărtate, încât lasă impresia că există două sfinte Vineri, în jurul cărora s-a ţesut o reţea de concepţii, superstiţii şi legende.

BDD-A932 © 2010 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 23:58:26 UTC)

Dimensiunea pozitivă relevată de legenda apocrifă se regăseşte într-o serie de credinţe: sfânta Vineri apare drept o femeie „bună", „sfântă", „împărăteasa văzduhului", care „vindecă de boli, de pericole", „se roagă pentru creştini. Cei harnici şi cuminţi găsesc la ea alinare" (Fochi 1976: 276–277). Tot în răspunsurile publicate de A. Fochi regăsim asocierea personajului cu zeiţa Venus, cea care a dat numele zilei corespunzătoare a săptămânii („Veneris dies"); această asociere motivează concepţia că Sfânta Vineri dă frumuseţe femeilor şi face ca fetele bătrâne să se mărite (Fochi 1976: 278).

Şi Hasdeu discută posibilitatea existenţei unei relaţii între sfânta din legendă şi divinitatea antică, aducând ca argument frumuseţea personajului. Această relaţie ar putea explica şi faptul că se crede că Sfânta Vineri „are în stăpânire toate lighioanele pământului şi îngrijeşte de hrana lor" (Fochi 1976: 277), atribut al zeiţei Venus. Sfânta Vineri apare în basme sub două forme, fie asociată altor personificări ale zilelor săptămânii, fie independent de acestea. În primul caz, rolul ei este întotdeauna pozitiv, ea ajutându-l pe eroul de basm să-şi îndeplinească misiunea. Personajul este introdus ca aparţinând unei serii de sfinte: eroul le vizitează, în drumul său, pe Sfânta Miercuri, Sfânta Vineri şi Sfânta Duminică, de la care primeşte în dar obiecte magice, cu funcţie auxiliară, spre exemplu, „un arc" în basmul *Ileana Cosânzeana* (Şăineanu 1978: 198) sau „un măr de aur" în basmul *Zâna nenăscută şi nevăzută* (Şăineanu 1978: 215).

Există şi basme în care sfintele o ajută pe eroina părăsită de soţ să îl regăsească pe acesta, dăruindu-i obiecte cu ajutorul cărora ea îşi va cumpăra dreptul de a intra în odaia lui, de exemplu în basmul *Şarpele moşului* (Şăineanu, 1978: 172). Într-un basm cules de Ion Pop Reteganul, *Lupul cu cap de fier*, sfânta i-l dăruieşte voinicului pe câinele său, Aude-Bine (Pop Reteganul 1986: 111). Aceasta este una din puţinele referiri, în basmele care respectă motivul darurilor, la capacitatea sfintei de a deţine controlul asupra unor animale, reale sau fabuloase. De fiecare dată, însă, sfânta cea mai puternică este Duminica şi regăsim în acest motiv al consultării sfintelor un ecou al concepţiei religioase creştine: duminica este ziua cea mai importantă, care trebuie ţinută cu orice preţ, urmată în ordinea importanţei de vineri şi de miercuri. Creştinismul a consacrat ziua de duminică drept ziua de odihnă şi cea în care a înviat Mântuitorul. Semnificaţia religioasă a secvenţelor temporale este astfel antropomorfizată.

Sfânta Vineri apare independent în basmele de tip *Fata babei şi fata moşului*, în care o răsplăteşte pe fata harnică şi cuminte şi o pedepseşte pe cea leneşă. În basmele de acest tip, sfânta are, de fiecare dată, unul sau mai multe animale care trebuie îngrijite. George Călinescu observă ca principală trăsătură a acestui personaj faptul că este o bătrână răzbunătoare şi consideră că dispunem de suficiente date pentru a putea vorbi de un „complex al Sfintei Vineri", care cumulează câteva note maniacale: „evlavia, curăţenia excesivă şi pasiunea pentru lighioi" (Călinescu 1965: 97). Ipoteza ne atrage prin simplitatea şi corectitudinea aparentă, însă este necesar să fie analizată cu prudenţă, înainte de a fi adoptată. Este adevărat că *această* sfântă Vineri pare să fie rea. Dar dualitatea caracterului ei este recunoscută şi în superstiţiile populare, ea putând „să aducă bine sau rău oamenilor" (Fochi 1976: 277), în textul legendei apocrife găsim o împărţire evidentă a oamenilor în credincioşi şi necredincioşi şi chiar o formă de imprecaţie la adresa celor care nu

BDD-A932 © 2010 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 23:58:26 UTC)

respectă principiile religioase. În basmele de tipul celor menţionate mai sus, sfânta nu este doar răzbunătoare, ci justiţiară, ea nu pedepseşte gratuit fetele leneşe, ci săvârşeşte un act de dreptate. Putem merge mai departe cu interpretarea, dacă citim aceste basme în cheie simbolică. „Stagiul" sau popasul fetelor la casa sfintei Vineri are funcţia unei probe iniţiatice evidente şi fetele care o trec îşi dovedesc astfel maturitatea şi calităţile; cu darurile primite de la sfântă drept zestre, ele se pot căsători. Sfânta funcţionează astfel drept o instanţă simbolică în procesul iniţierii eroinelor.

Dimensiunea negativă a eroinei este relativ puternică în folclor, dar nu în basme. Explicaţia cea mai simplă ar putea invoca drept argument textul apocrif. În finalul legendei se face diferenţierea între cei ce respectă ziua sacră şi cei ce încalcă „rugăciunea" sfintei: „a nu ţine" ziua reprezintă, în esenţă, încălcarea unui cod comportamental în acord cu morala creştină:

> Şi cine nu o va cinsti sfânta veneri, ce o va spurca de voie cu carne, sau cu brândză fără de harţi, sau cu curvie, sau fie cu ce lucru rău, să fure netare, e părinţii lui să nu s-ară pocăi, să fie istucan acela grumadzu, şi cu mânule sale acela om să nu biruiască (CS 1993: 289).

Observăm că interdicţia provine din credinţa că, prin realizarea unor anumite acţiuni, este anulată sacralitatea timpului. Imaginaţia populară dezvoltă lista acţiunilor prohibite, dar cele vizate sunt mai ales femeile, deşi textul apocrif nu face astfel de diferenţieri de gen.

> Vinerea nu ar fi priincioasă pentru muncile femeieşti, aşadar femeile nu torc, nu ţes, nu fac foc în cuptor, nu împletesc, nu taie, „nu fac lăutoare", nu coc, nu pisează sare, nu dărăcesc, nu mătură, nu-şi taie unghiile, nu scaldă copiii mici, nu se piaptănă, „nu se laie" şi lista ar putea continua (Fochi 1976: 279).

Motivaţiile sunt diverse şi nu întotdeauna informatorul popular aminteşte existenţa unui personaj malefic. Interdicţia spălării este destul de răspândită: „Vinerea să nu te lai, că te doare capul"; „Să nu zoleşti vinerea, că pe ceea lume stai până la gât în zoală"; „Pâine de coci vinerea şi de umpli borş, se face sânge" (Niculiţă-Voronca 1998: 228). Aceste interdicţii par a fi constituite pe baza unei concepţii magice, a similarităţii acţiunilor sau a transformării lor în acţiuni corespondente în lumea cealaltă. Interdicţia spălării nu poate fi, însă, restrânsă, la ziua de vineri: în general, spălarea este tabuizată în zilele de sărbătoare sau atunci când se oferă pomană morţilor. Interesant este şi faptul că au circulat şi credinţe opuse, conform cărora abluţiunea în ziua de vineri ar fi un ritual puternic de purificare: „În ziua de Vinerea Sacă, cine se scaldă nu are nici o boală peste an; sacă tot răul" (Niculiţă-Voronca 1998: 227). Reprezentările negative ale Sfintei Vineri indică, poate, şi o contaminare cu alte superstiţii şi cu alte personaje mitologice. Antropomorfizarea zilelor săptămânii este o credinţă frecventă (ca şi a momentelor zilei, reprezentate în basme prin personaje umane: Zorilă, Miez-de-Noapte etc.), însă diferă zilele reprezentate.

În basme apăreau mai frecvent miercurea, vinerea şi, inevitabil, duminica. În superstiţii şi povestiri, pe lângă Vineri, Marţea şi Joia sunt reprezentate în general drept personaje feminine respingătoare şi periculoase pentru femeile care nu respectă aceste zile. Avem de-a face aici cu o transformare totală a mesajului legendei apocrife. Vinerea malefică apare ca fiind bătrână şi urâtă: „Vinerea e slabă

BDD-A932 © 2010 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 23:58:26 UTC)

şi cu colţii de fier, ea ar face multă rău oamenilor, dac-ar putea. Alţii zic că vinerea e pâcla" (Niculiţă-Voronca 1998: 228). Slăbiciunea personajului pare a fi explicabilă prin intermediul postului: „Unui om slab tare i se spune că parcă e Sf. Vineri, pentru că vinerile tare să postesc" (Niculiţă-Voronca 1998: 228); vinerea este o „vădană, rea şi năpăstoasă" (Pamfile 1997: 108), „o babă, aşa de hâdă şi de pocită, de-ţi venea să fugi în toată lumea, să n-o vezi" (Pamfile 1997: 111). Personajul răzbunător apare într-o serie de povestiri construite după un tipar similar: o femeie întârzie lucrând, este vizitată de o bătrână, care se oferă să o ajute şi cere un anumit obiect, de obicei un ceaun, pentru a spăla caierele toarse. Femeia merge la o vecină pentru a împrumuta obiectul respectiv, află cine este musafira neaşteptată şi cum să procedeze. Femeia reuşeşte să o păcălească pe sfântă să iasă din casă, se închide în casă şi întoarce toate obiectele cu gura în jos, cu excepţia opaiţului. Vinerea revine şi le cere obiectelor să îi deschidă uşa, dar, de cele mai multe ori, este alungată de cântecul cocoşilor. Personajul înfăţişat aici a pierdut caracteristicile sfintei din legenda apocrifă, dobândind în schimb însuşiri ale unor duhuri necurate. Elemente precum baricadarea femeii în casă şi întoarcerea obiectelor cu susul în jos apar şi în povestirile despre strigoi. Tudor Pamfile consemnează o povestire pe acelaşi model, despre „tricolici" (Pamfile 1997: 139) şi despre un alt duh feminin, Strigoaica (Pamfile 1997: 151).

Într-una din povestiri, Sfânta Vineri o întreabă pe femeie ce vrea să mănânce: carne de om viu sau de om mort şi îi aduce în final trupul unui om care murise de curând, dezgropat din cimitir (Pamfile 1997: 110; Niculiţă-Voronca 1998: 230). La fel acţionează şi o Strigoaică, după ce a ajutat-o pe o femeie să nască (Pamfile 1997: 150-151). O legendă rezumată în colecţia lui A. Fochi se referă tot la un atribut fizic specific Necuratului: Sfânta Vineri apare la o şezătoare în chip de om, dar cu picioare de găină şi, peste noapte, ucide o fată care adormise pe cuptor (Fochi 1976: 281). Se mai observă, din relatările informatorilor, că acţiunile acestei sfinte asupra oamenilor pot fi similare celor ale ielelor. Cine lucrează vinerea, se „şoimăneşte", „rămâne pocit de Sfânta Vineri: slut, mut, surd, nebun" (Fochi 1976: 279). În povestirile despre astfel de încercări ale sfintei de pedepsire a femeilor care nu o respectă ne atrage atenţia un element aparent întâmplător. Este vorba de formula prin care Sfânta Vineri este păcălită să iasă din casa femeii. De fiecare dată, femeile vizitate o anunţă pe bătrână că îi arde casa şi această locuinţă are o localizare interesantă: „sus pe vârful dealului,/ Dealul Galileiului" (Pamfile 1997: 108) sau „arde casa bojei, pe dealul Galariului" (Pamfile 1997: 110). Într-o altă povestire, Marţi-seara umblă împreună cu alte două bătrâne, Miercurea şi Vinerea. Ţăranca reuşeşte să le alunge din casă, strigând la geam: „Săriţi degrabă, că ard munţii Canagalilor!" (Pamfile 1997: 103). În aceste texte, denumirea locului trimite la „Cana Galileei", aşadar un topos sacru pentru religia creştină, locul unde Iisus a înfăptuit un miracol. Frapează faptul că un duh necurat este plasat într-un spaţiu creştin. De altfel, referirea la „munţii Galareului" apare şi în descântece cu funcţie medicală (Gorovei 1985: 126), unde bolii (sau duhului necurat care a provocat-o) i se cere să iasă din om şi să se ducă într-un astfel de spaţiu, înţeles drept un loc pustiu, lipsit de orice prezenţă umană.

O altă referire la forţa malefică a Sfintei Vineri apare într-o poveste consemnată de preotul Sandu din Vâlsăneştii Argeşului, de fapt un „talisman de

BDD-A932 © 2010 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 23:58:26 UTC)

Samcă”, text conținând întâlnirea dintre Samca / Avestița şi Arhanghelul Mihail. Interesantă este lista numelor pe care demonul feminin este forțat să le mărturisească: „Şi am 19 nume. Cel dintăi: Avestița; 2. Nadariia; 3. Salomiia; 4. Cadar; 5. Nicor; 6. Avesa. Sf. Vineri; 7. Scornana; 8. Tiha” (Pamfile, 1997: 213). Aceste texte denotă credința destul de răspândită în capacitatea sfintei de a „poci”, atribut întâlnit şi la Maica Piatnița-Praskovia, personaj corespondent al Sfintei Paraschiva din folclorul rus (Şăineanu 1978: 252–253).

Pe baza superstițiilor consemnate, putem formula o concluzie cu privire la dimensiunea negativă a personajului. Nu poate fi neglijată suprapunerea unor legende peste cele cu strigoi sau cu vampiri din folclorul altor popoare, cum observă Lazăr Şăineanu (1978: 471). Caracterul negativ s-ar putea explica însă şi prin dorința de impunere a unor tabu-uri comportamentale, în principal pentru a marca dimensiunea sărbătorească a unor segmente temporale. Detabuizarea treptată a practicilor gospodăreşti, limitarea interdicțiilor doar la sărbătorile „mari” ale religiei ortodoxe au redus forța malefică a personajului. Un exemplu în acest sens îl constituie basmul *Toarceți, fete, c-a murit Baba Cloanța...* (Pop-Reteganul 1986: 33-37), în care figura bătrânei fabuloase care se ocupă cu torsul este prezentată în cheie umoristică şi cu un rol opus: acela de a le ajuta pe fete să nu mai muncească. Eroina legendei apocrife a parcurs, astfel, un drum lung şi întortocheat, la intersecția dintre concepțiile religioase ortodoxe şi practicile cotidiene ale muncii gospodăreşti.

Bibliografie

Izvoare şi lucrări de referință

CS 1993 = C*odex Sturdzanus*. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text şi indice de cuvinte de Gheorghe Chivu, Bucureşti, Editura Academiei Române.

VS 1997 = *Viețile Sfinților pe luna iulie. Retipărite şi adăugite cu aprobarea Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române după ediția 1901–1911*, Roman, Editura Episcopiei Romanului.

VS 1992 = *Viețile Sfinților pe luna octombrie*. *Retipărite şi adăugite cu aprobarea Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române după ediția 1901–1911*, Roman, Editura Episcopiei Romanului şi Huşilor.

Fochi 1976: Adrian Fochi, *Datini şi eresuri populare de la sfârşitul secolului al XIX-lea. Răspunsurile la chestionarele lui Nicolae Densusianu*, Bucureşti, Editura Minerva.

Gorovei 1985: Artur Gorovei, *Literatura populară*, vol. II, ediție îngrijită, introducere, note, comentarii, bibliografie şi glosar de Iordan Datcu, Bucureşti, Editura Minerva.

Hasdeu 1984: B.P. Hasdeu, *Cuvente den bătrâni. Tomul II. Cărțile poporane ale românilor în secolul XVI în legătură cu literatura poporană cea nescrisă. Studiu de filologie comparativă*, ediție îngrijită, studiu introductiv şi note de G. Mihăilă, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică.

Niculiță-Voronca 1998: Elena Niculiță-Voronca, *Datinele şi credințele poporului român adunate şi aşezate în ordine mitologică,* vol.I, ediție îngrijită de Victor Durnea, studiu introductiv de Lucia Berdan, Iaşi, Editura Polirom.

Pamfile 1997: Tudor Pamfile, *Mitologie românească*, ediție îngrijită, studiu introductiv şi notă asupra ediției de Mihai Alexandru Canciovici, Bucureşti, Editura All.

Pop-Reteganul 1986: Ion Pop-Reteganul, *Poveşti ardeleneşti. Basme, legende, snoave, tradiții şi povestiri*, ediție îngrijită şi studiu introductiv de Vasile Netea, Bucureşti, Editura Minerva.

BDD-A932 © 2010 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 23:58:26 UTC)

Şăineanu 1978: Lazăr Şăineanu, *Basmele române în comparaţie cu legendele antice clasice şi în legătură cu basmele popoarelor învecinate şi ale tuturor popoarelor romanice*, ediţie îngrijită de Ruxandra Niculescu, prefaţă de Ovidiu Bârlea, Bucureşti, Editura Minerva.

Literatură secundară

Cartojan 1974: Nicolae Cartojan, *Cărţile populare în literatura română*, vol. I, cuvânt înainte de Dan Zamfirescu, postfaţă de Mihai Moraru, ediţie îngrijită de Alexandru Chiriacescu, Bucureşti, Editura Enciclopedică Română.

Călinescu 1965: George Călinescu, *Estetica basmului*, Bucureşti, Editura pentru Literatură.

Gaster 1983: Moses Gaster, *Literatura populară română*, ediţie, prefaţă şi note de Mircea Anghelescu, Bucureşti, Editura Minerva.

The Tale of Saint Friday – the Sacred and the Diabolical Side of the Saint

The aim of this study is to discuss the role of Saint Friday (Sfânta Vineri) in the Romanian popular culture, via comparison of the canonical and apocryphal texts included in the manuscript *Codex Sturdzanus* (cca 1600). The saint is martyred on a Friday, but before dying, she blesses the Christians who revere the holiness of this day. The tale is an explanation about the particular holy dimension of this day of the week as the day when the saint was murdered and also the day when Christ was crucified. Saint Friday has a positive image in the Romanian popular culture. In stories, this character always helps the main hero to accomplish his objectives or she gives reward to hard-working girls. She gives beauty to young girls and helps them to get married. This trait reveals a connection between the Christian saint and the Roman goddess Venus; besides the Romanian word "vineri" comes from the Latin "Veneris [dies]". Folk tales and beliefs also exist, which emphasize the saint's negative image, because she punishes the women who work on this holy day and has thus acquired traits that are characteristic of devils. The results of the study point to a conclusion that the traits of the heroine of the apocryphal text have changed in time, combining Orthodox beliefs and the reality of daily household work.

Universitatea din Bucureşti
România

BDD-A932 © 2010 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 23:58:26 UTC)